

KU ScholarWorks

Uspešnost sinhroniziranja nekaterih animiranih filmov z jezikoslovčevega vidika

Item Type	Article
Authors	Ivič, Mira Krajnc
Citation	Ivič, Mira Krajnc. "Uspešnost sinhroniziranja nekaterih animiranih filmov z jezikoslovčevega vidika" Slavia Centralis. 1. (2009): 43-58. http://dx.doi.org/10.17161/SCN.1808.7272
DOI	10.17161/SCN.1808.7272
Rights	All articles are licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International License (CC-BY-NC)
Download date	2024-08-05 21:18:32
Item License	http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/
Link to Item	https://hdl.handle.net/1808/7272

Uspešnost sinhroniziranja nekaterih animiranih filmov z jezikoslovčevega vidika

MIRA KRAJNC IVIČ

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI – 2000 Maribor, mira.krajnc@uni-mb.si*

SCN II/1 [2009], 43–58

Prispevek prikazuje nezanemarljive razlike med podnaslovnimi prevodi, ki večinoma upoštevajo slovensko jezikovno normo in predpis, ter sinhronizacijo, ki poustvarja način govorjenja »doma« oz. tvorjenje ožjeinteresnih dvogovorov, torej vključuje tako obrobne kot tudi ekscesne sociolekte, upošteva skladenjske značilnosti govornih besedil, večja je ekspresivnost tudi kot posledica številnih aktualizacij frazemov, besedilnega in okoliščinskega namigovanja, znanega pretežno slovenskim naslovnikom.

The paper establishes significant differences between subtitles, which mostly observe the Slovene linguistic code and synchronization, which recreates the spoken word as it is used in everyday situations with characteristics typical of spoken discourse; thus, marginal and excessive sociolects and unfinished syntactic structures, discourse markers, changes in word order etc. are included. Synchronization is more expressive than subtitles because of its actualization of idioms, text and context allusions known to Slovenian recipients.

Ključne besede: slovenski jezik, govornji diskurz, dvogovor, sinhronizacija

Key words: Slovene language, spoken discourse, dialogue, synchronization

1 Uvod

O uspešnosti sinhronizacije – po Zakonu o javni rabi slovenščine določen način prevoda za tujejezične igrane ali risane/animirane filme, namenjene predšolskim otrokom – bi morali presojeti njihovi prvotni naslovniki, torej predšolski otroci. Uveljavljena praksa med ustvarjalci teh filmov pa je filme oblikovati

zanimive za kar najširšo publiko.¹ Kot mama petletnika imam priložnost opazovati reakcije naslovnika ob spremljanju risanih filmov, mišljeni sta predvsem vztrajanje pred zanimivim risanim filmom ali izguba zanimanja, popuščanje koncentracije. Ti reakciji sta jasna pokazatelja, kako uspešna je produkcija, na to v veliki meri vpliva tudi sinhronizacija, določenega filma. Po drugi strani pa kot jezikoslovka skušam razumeti uspešnost sinhroniziranja risanega filma v smislu jezikovne pragmatike in sociolingvistike interakcije: katera jezikovna sredstva je izbral tvorec za doseganje svoje namere glede na jezikovno, kulturno, družbeno in drugače specifičnega naslovnika, ter z vidika (ne)upoštevanja razlik med značilnostmi govorjenih in zapisanih sporočil.

2 Gradivo

Za analizo sem si izbrala novejše tujejezične, večinoma ameriške animirane filme: *Avtomobili* (*Cars*, 2006), *Ratatouille* (2007), *Divji valovi* (*Surf's Up*, 2007), *Ninja želve* (*Teenage Mutant Ninja Turtles*, 2007) in zgoščenko z najlepšimi svetovnimi pravljicami *Mitološki junaki pravljic*.

3 Analiza gradiva

Za ugotavljanje uspešnosti sinhroniziranja risanih filmov z jezikovnopragmatičnega vidika in tudi z vidika sociolingvistike interakcije je treba najprej opisati sporočanje okoliščine. Tvorec, tj. avtor režiser risanega filma s pomočjo likov, ki jim glasove v izvirniku vedno pogosteje posojajo znani in uveljavljeni igralci, skuša podobno kot avtorji (pisci in ilustratorji) slikanic v določenem razmerju med jezikovnim (besedilnim) in nejezikovnim (okoliščinskim) tipom informacije sporočiti: predstaviti imaginarno, a verjetno in prvotnim naslovnikom dopadljivo zgodbo. Z njo želi vplivati na otroke – pa tudi na drugo kar najširšo publiko –, da se ob gledanju zabavajo in sprostijo ali pa v zgodbi najdejo nauk ter motivacijo za reševanje svojih težav. Prav zato naj bi osrednji lik omogočal poistovetenje. Osrednji liki v risanih filmih *Avtomobili*, *Divji valovi* in *Ratatouille* so: dirkalnik Strela McQueen, pingvin Cody Maverick in podgana Remy, ki se svoje drugačnosti zavedajo in imajo prav zaradi nje težave. Življenje jih postavi na preizkušnjo, iz katere odidejo bogatejši in srečnejši, saj spoznajo, da je drugačnost tudi dobra.² V *Ninja želvah* je v ospredju boj med dobrim in zlim, poudarjena pa je bratska složnost med glavnimi liki Leonardom, Raphaelom, Donatellom in Michelangelom. Na zgoščenci *Mitološki junaki pravljic* so predstavljene znane zgodbe: zgodba o egipčanskem

¹ Zato risane filme, kamor sodijo tudi filmi, izbrani za analizo, oglašujejo kot družinske pustolovščine.

² Podobno je zasnovan Bevkov *Peter Klepec*. To je zgodba o drobižku, ki dobi nadnaravno moč, da lahko premaga tiste, ki so grdo ravnali z njim, in pomaga pomoči potrebnim.

princu Mojzesu, o pomorščaku Sinbadu, o Ali babi in štiridesetih razbojnikih ter zgodba o Herkulu ter zlatem jabolku.

Izbor zgodbe je tesno povezan s tvorčevo, režiserjevo namero. Ta je pozivna, povezovalna, poetska, saj lahko funkcijo igranih risanih filmov do določene mere primerjamo s funkcijo, ki jo ima otroška, mladinska literatura, in poučna: zgodbe vsebujejo pomembno spoznanje ali nauk. Tako npr. v animiranem filmu *Divji valovi* liki razmišljajo o tem, kdo je zmagovalec (a), v *Ratatouille* pa o spremembah in vdanosti v usodo (b).

(a) »Vidijo svoj cilj in gredo drzno proti njemu, pa ne zaradi denarja ali pa slave /.../ Tekmujejo zaradi užitka, navdušenja /.../; To je tisti, ki najbolj uživa na dili.«

(b) Django: »Tako pač je. Ne moreš spreminjati narave.« – Remy: »Spremembe so del narave. In na to lahko vplivamo. Začne pa se, ko se sami tako odločimo.«

Pri sinhroniziranju ostaja okoliščinski tip informacije – izvzet je naslovnik in vse, kar je povezano z njim – nespremenjen, spremeni se jezikovni oz. besedilni tip, saj se spremeni jezikovni kod: namesto angleščine se uporabi slovenščina. Tako je ugotavljanje uspešnosti sinhroniziranja z vidika jezikoslovca po eni strani stvar dobrega prevoda, tu mislim predvsem, ali se je prevajalec uspel čim bolj približati dejansko sporočenemu v izvirniku – merilo bi lahko bila ilokucijska moč izrečenega –, po drugi strani pa, ali se je uspel čim bolj približati načinu govorjenja likov glede na način govorjenja oz. tvorjenja govorjenih besedil, sporočil, značilen za slovenščino, tj. kako uspešen je film pri nagovarjanju slovenske publike.

3.1 Uspešnost sinhroniziranja – uspešnost prevodov

Prvi vidik uspešnosti, torej uspešnost prevodov, ni predmet podrobne analize, zgolj za ponazoritev problematike navajam tabelo 1.

Tabela 1: Uspešnost prevodov v risanem filmu *Divji valovi*

Besedilni tip informacije		Okoliščinski tip informacije	Komentiranje in interpretacija sporočenega
Angleško	Slovensko	Opisovanje sporočanjanskega položaja	
	Podnapisano	Govorjeno	
Keep your girlfriend out of this.	Svoje punce ne vpletaj v to.	Ti pa odsrfaj, kura.	Sporočevalec je Tank, predmet govora pa petelinček Joe, nanj se nanašata izraza <i>girlfriend</i> in <i>svoja punca</i> . Pri govorjenem se nanj nanašata drugoosebni edninski zaimek <i>ti</i> , ki je v zvalniškem pastavku konkretiziran s <i>kura</i> . Ker se le pri govorjenem Tank neposredno obrne na petelinčka Joeja, sicer na Codyja, se ilokucijska moč izrečenega ne spremeni. V obeh primerih gre za žalitev, katere učinek je dosežen z metaforo: <i>petelin (moški) je kura/kokoš (ženska)</i> . Pri tem se zdi, da je izraz <i>kura</i> v primerjavi z izrazom <i>kokoš</i> v smislu negativnosti ekspresivnejši.

Why don't you work on my glutes a little bit? That's very nice.	Še rit mi zmasiraj malo. O, kako to paše.	Dej mi še malo rit zmasiri. Če prdnem, te odnese.	Izrečeno je Tankova reakcija na Codyja, ko se ta jezi nanj, ker Tank po Codyjevem nima primernega odnosa do Codyjevega idola Capla. Tank je podoben cesarskim pingvinom, Cody pa je v primerjavi z njim precej manjši.	Gre za ironijo kot najbolj sistematični način nepristnega govorjenja v smislu maksime kakovosti: navesti kaj kot res(nico) (von Polenz 1988: 314), torej najočitnejši način izkoriščanja te maksime. Ironija je prijazen način biti napadalen. Tank Codyja napade na način, ki očitno ne nasprotuje načelu vljudnosti. V izvirmiku in podnapisanem je Tank zbadljiv, a ne žaljiv. To pa ne drži v celoti za govorjeno, saj je z izrečenim <i>Če prdnem, te odnese</i> žaljiv, kar potrjujejo okoliščinske informacije, tj. razlika v velikosti obeh pingvinov. Ilokucijska moč izrečenega se tako spremeni.
.../ because you'll want to watch it over and over again.	.../ ker me boste hoteli gledati stokrat in stokrat.	.../ hotl gledati naprej in nazaj, naprej in nazaj, kr naprej ...	Sporočevalec Cody tako utemelji ustvarjalcem dokumentarnega filma, zakaj jim priporoča, da posnamejo njegov prvi dvboj s Tankom.	V izvirmiku rabljena besedna zveza <i>over and over and over again</i> (vedno znova in znova) je poslovenjena na dva različna načina: <i>stokrat in stokrat; naprej in nazaj, naprej in nazaj, kar naprej</i> . Pri slednjim je zaradi kopičenja <i>naprej in nazaj</i> dosežen večji učinek stopnjevanja. Tako se poveča še učinek smešnega, saj se to, za kar Cody meni, da bo zaradi nedvomne kvalitete vredno ogleda, sprevrže v svoje nasprotje, tj. v popoln polom. Zdi se, da je ilokucijska moč v izvirmiku in pri govorjenem enaka, šibkejša pa pri podnapisanem.
I just pointed you in a direction.	Samo prav sem te usmeril.	Sam na prav tir sem te naglihal.	Sporočevalec je Capl, prejemnik pa Codyji.	Gre za primer reagiranja na pohvalo/ zahvalo, ko naj bi naslovnik (Capl) glede na Leechevo vljudnostno načelo in njegovi maksimi skromnosti in odobravanja zmanjšal hvalo 'jaza' in zvečal hvalo 'drugega'. Z izrazi <i>tir in naglirati</i> , po SSKJ opredeljenim kot nižje pogovorno, se zdi Caplova reakcija pristnejša, s čimer se spremeni ilokucijska moč izrečenega.
I can feel it in my nuggets.	Na vodi ga čutim.	Čutim ga na bedraih.	Sporočevalec je petelinček Joe.	V izvirmiku in govorjeno gre za aktualizacijo frazema <i>to feel in one's bones</i> oz. <i>čutiti ga na vodi</i> , aktualizacije v podnapisanem ni. Ilokucijska moč je spremenjena.
No, no, not really.	Ne, niti ne.	Ja ne, no. Niti ne.	Sporočevalec je petelinček Joe, ki ne rad prizna, da ne ve natanko, o kom govori Cody.	Govorjeno se bolj približa načinu govorjenja med ožjeinteresnimi dvogovori, saj sporočevalec z diskurzivnim usmerjevalcem <i>ja</i> izrazi sicer strinjanje, takoj nato pa strinjanje zanika s členkom <i>ne</i> in svojo zadrego izrazi še z medmetom <i>no</i> . Šele na to sledi pravi odgovor na vprašanje, pa še ta je omiljen s členkom <i>niti</i> . V podnapisanem bi verjetno bil dosežen enak učinek, če bi prevajalec kopičil, tj. vsaj enkrat stično ponovil, členek <i>ne</i> .

He's a dirty trashcan full of poop.	Napihnjjen kup dreka je.	On je en drekec pekec.	S temi besedami pingvinček Arnold označi Tanka.	Tako podnapisano kot govorno se odmakne od sporočenega v izvirmiku: <i>Umazan smetnjak je, poln kakca.</i> Pri govornem gre za aktualizacijo naslova družabne igre <i>Ekec Pekec Kurji drekec</i> . Zaradi pomanjševalnic v izvirmiku in pri govornem, ki umilijo kritiko, je tu ilokucijska moč nespremenjena.
I'm not touching you. Not touching you.	Ne bom se te dotaknil. Ne bom se te dotaknil.	Sploh te ne šlatam. Nič ti ne delam. Nič.	Sporočevalec je Codyjev brat Glen, ki se v času izrekanja Codyja dotika.	V izvirmiku in pri govornem sta glagola v (nedovršenem) sedanjiku, v podnapisanem pa v prihodnjiku. Razmerje med glagoloma <i>šlatati</i> (v SSKJ z oznako nižje pogovorno) in <i>delati</i> je enako razmerju med podpomenko in nadpomenko, s čimer se pomensko polje razširi. V izvirmiku sporočevalec s pomočjo paralelizma stopnjuje učinek izrečenega – temu sledi tudi podnapisano –, v govornem pa se učinek stopnjuje z razširitvijo pomenskega polja s <i>šlatati</i> na <i>delati</i> in s členka <i>sploh</i> – izraža veljavnost za celoto v primerjavi z njenimi deli – na nikalni zaimek <i>nič</i> , ki izraža neobstojanje. Uporabljena tožilniška oblika namesto roditeljske je pogostejša v govornih sporočilih.

Spremenjena ilokucijska moč sporočenega je opazna in zaradi vplivanja na predstavitev posameznih likov tudi moteča v animiranem filmu *Ninja želve*. V izvirmiku in podnapisanem Max Winters ogovorjenega zgolj vpraša po imenu: *What's your name? oz. In kako je pa tebi ime?*; v govornem se z izrekom *Čigav si pa ti?* postavi hierarhično više. Ilokucijska moč sporočenega je tako spremenjena.

Pri uspešnosti prevoda je treba izpostaviti še vprašanje (ne)potrebnosti prevajanja besedil pesmi, npr. v filmu *Divji valovi* in v *Avtomobilih*. Če izhajamo iz dejstva, da izrečeno in vse drugo sooblikuje sporočeno, potem je upravičena zahteva po prevajanju besedil pesmi, saj le-te pogosto ubesedijo okoliščinski tip informacije. Npr. v risanem filmu *Divji valovi* v prizoru 11 Cody ne ve, katero pot naj izbere, sicer se odpravi po poti, ki mu jo pokaže Capl, a se vrne na izhodiščno točko. Besedilo pesmi je jasno: *Ne vem, kam naj grem. Preveč se bojim, da opeklin ne dobim ... (I don't know which way I should turn. I'm too afraid of getting burn ...)*.³

³ Zanimivo je, da je v omenjenem risanem filmu prevedena pesem, ki jo poje Capl v prizoru 21.

3.2 Uspešnost sinhroniziranja – uspešnost poustvarjanja ožjeinteresnih govornih dogodkov

Moje osrednje zanimanje je namenjeno vprašanju, kako uspešno skušajo slovenski ustvarjalci posneti pravzaprav ožjeinteresne govorne dogodke. To pomeni poznavanje, upoštevanje ali vključevanje leksikalnih, oblikoslovnih, glasoslovnih (družbenostne zvrsti jezika), skladenjskih in drugih značilnosti slovenskih govorjenih ter tudi drugih sporočil, npr. komentiranja športnih dogodkov (*Divji valovi*, *Avtomobili*), kritike oz. ocene restavracij (*Ratatouille*) glede na kulturno, družbeno in drugače specifičnega naslovnika.

3.2.1 Družbenostne zvrsti jezika

Leksikalne, oblikoslovne in glasoslovne značilnosti kot posledice izkoriščanja različnih neknižnih družbenostnih zvrsti jezika (sociolektov) v posameznih filmih prikazujeta tabeli 2 in 3.

Tabela 2: Ratatouille

Lik	Glas (AN/SL)	Izvirnik	Slovensko (v oklepaju podnapisano)
Remy	P. Oswalt/L. Bizovičar		Osrednji slovenski pogovorni jezik, pri pripovedovanju bliže zbornemu jeziku.
Emile, Remyjev brat	P. Sohn/V. Belšak		Štajerski, bolj mariborski pogovorni jezik, npr. <i>Če te bo ata vido, bo močno jezen.</i>
Django, Remyjev oče ⁴	B. Dennehy/I. Valič		Štajerski, mariborski pogovorni jezik, več stereotipov za to jezikovno vrst, npr. <i>idi beg; ne nea; gremo f čolne.</i>
Šef Skinner, Collete, Gusteau	I. Holm/B. Završan, J. Garofalo/N. Ivanič, B. Garrett/B. Cavazza	Francoski naglas, značilna izgovarjava r.	Francoski naglas, značilna izgovarjava r.
Linguini	L. Romano/M. Javšnik	Ameriški, nevtraln.	Nevtraln.
Horst	W. Arnett/M. Potrč	Rahel nemški naglas, npr. <i>Ja.</i>	Nemškega naglasa ni opaziti.
Mustafa	J. Ratzemberger/V. Dragan	Angleščina azijskih, verjetno indijskih priseljencev.	Slovenščina priseljencev iz bivše Jugoslavije, npr. <i>Što su ovi korn dogi? (Kaj so koruzne hrenovke?).</i>

Iz tabele 3 je razvidno, da člani iste družine govorijo različne sociolekte, kar pa ni posledica starostnih razlik, ampak prej svetovnonazorskih.

⁴ Django je tipično starševski lik: s svojega vidika pametnimi nasveti skuša pomagati Remyju.

Tabela 3: Avtomobili

Lik	Glas (AN/SL)	Izvirnik	Slovensko (v oklepaju podnapisano)
Lightning/Strela McQueen	O. Wilson/P. Forte		Ljubljansko, brez tonemskosti, npr. <i>jās; mislem; hotu sem; tkole; kokar.</i>
Mater/Dajz	L. The Cable Guy/ G. Lešnjak		Dolenjsko, sliši se tonemskost, npr. <i>nabere v odpadnem bloki, družga, kęga je, nič.</i>
Ramone	Ch. Marin/B. Završan	Z mehiškim naglasom	Slovenščina priseljencev iz bivše Jugoslavije, npr. <i>Če pa rabeš barvu, Ramon bo to vse zrihtu. Ej, samo ti reci kaj bi, veš, pa to pa sploh ne ...; A maš rad črte do van Dača?</i>
Luigi	T. Shalhoub/M. Žorž		Sicer knjižno, a šumnikov ne izgovarja, namesto njih sičniki, npr. <i>Aha, haha, ne morem verjeti. Stiri nove gume! Gracie.</i>
Guido	G. Quaroni/D. De Girolamo	Italijansko	Brez prevoda, italijansko tudi v slovenščini.
Bob Cutlass/Bor Sotlar	B. Costas/J. Mastnak		Imitacija znanega slovenskega športnega komentatorja dirk formule 1 M. Alešiča.
Darrell Cartrip/Dare Karting	D. Waltrip/M. Potrč		Štajersko, mariborsko, npr. <i>pubec; Batof; /.../ je mislo, da je toto njegovo leto, da bo končno stopo ...; po takem postanki; fertik; frgalo.</i>
Kori Turbowitz/Lori Turbović	S. Clark/H. Petelin		Mežiško koroško, npr. <i>nəč novega; Hwala, da ste klícali.; Erbus, a ste vi Dohtar?; Čujte, ka ...</i>

V *Avtomobilih* jezikovna zvrst kaže na karakterne značilnosti likov, ki ne govorijo osrednjega slovenskega pogovornega jezika. Ti liki so svetovnonazorsko malo omejeni, a v svojem bistvu preprosti, srčni in dobri (Dajz). Vprašljiva pa je raba nekknjižne zvrsti pri novinarki Lori Turbović in športnem komentatorju Daretu Kartingu, saj naj bi si ti prizadevali govoriti knjižno.

V animiranem filmu *Divji valovi* je opazna deskarska slengovska govornica. Ekscenost se kaže v: a) rabi značilnih slengovsko obarvanih izrazov, npr. *Kva dogaja za Živjo*, b) pogosti rabi prevzetih besed, c) večji ekspresivnosti rabljenih leksemov, č) priložnostnih tvorjenkah in d) hotenem kršenju jezikovne norme, npr. *blo bo brutalno*. Tako se angleški/ameriški slengovsko rabljeni izrazi kot *dude, bro (brother), man* slovenijo kot *model, stari, kolega, brat(ec)*.⁵ Njihova pogostost je odvisna od kanala: v govorjenem se namesto *dude* večkrat pojavi *model* in redko *stari*, pri podnapisanem je pogostejši *stari*; *bro* in *man* se v podnapisanem slovenita s *kolega*, v govorjenem pa z *brat(ec)*. Poleg (nižje) pogovornih splošno znanih prevzetih besed, npr. *cajt, štekati, nucati, kušniti, šlatati, probati, britof, ful, kul*, se pojavljajo še novejše, večinoma iz angleščine prevzete besede, npr. *sfrizniti, luzer, izi, srf, srfer, srfanje*. Iz besede *srf* – pogosta sopomenka v govorjenem je *dilca*, redko *bord/bort* – sta nastali priložnostni

⁵ V prizoru, v katerem petelinček Joe začne iskati Codyja, petelinček v izvorniku z *man* ogovori galeba, v slovenskem prevodu je podnapisano *kolega*, govorjeno pa *peresni brat*. To je glede na ogovorjenega izvirnejše in ustrežnejše.

tvorjenki *srfenstvo* in *srfišče*, slednja le v primeru *odrsfati v večna srfišča*. Obe tovrstni tvorjenki se pojavljata le pri govorjenem, pri podnapisanem je namesto *srfenstvo* rabljena besedna zveza *tekmovanje v deskanju*, namesto *odrsfati v večna srfišča* pa zelo redki *so se vrnili*. Priložnostna tvorjenka je tudi kot žaljivka rabljen leksem *kretank*, nastal kot sklop iz okrajšav besed *kreten* in *Tank* (ime lika) verjetno po angl. zgladu *skank*; v podnapisanem slovenjen s *smrduh*. Značilna slengovska ekspresivnost je v govorjenem izrazitejša kot v podnapisanem.

Poleg angleških prevzetih besed se pri sinhronizaciji filma *Divji valovi*, torej ne v izvorniku, prevzemajo besede iz drugih jezikov, npr. nemščine, italijanščine: *Bit morš u über ful super ekstra previden*,⁶ *Tri, dva, ena, vege*.

V *Ninja želvah* (tabela 4) izstopajo imitacije, ki jih lahko razumemo kot nebesedilni, okoliščinski tip namigovanja (o besedilnem namigovanju glej dalje). Jure Mastnak posnema način govorjenja trenutnega ljubljanskega župana Zorana Jankovića (v vlogi Splinterja, očeta in učitelja osrednjih likov) in bivšega predsednika vlade Janeza Janše v vlogi glavnega negativca Maxa Wintersa.⁷

Tabela 4: *Ninja želve*

Nekateri liki	Glas (AN/SL)	Slovensko
Master Splinter	Mako/J. Mastnak	Govori kot Z. Janković, tj. ljubljansko s srbskim naglasom.
Raphael	N. North/J. Kuntner	Osrednjeslovensko, pogovorno.
Karai	Z. Zhang/M. Berginc	Knjižno, zborna, a deluje togo.
Max Winters	P. Stewart/J. Mastnak	Govori kot J. Janša, tj. dolensko s tonemskim naglasom.

Na zgoščenki *Mitološki junaki pravljic* ni možnosti poljubnega kombiniranja jezikov (angleščine in slovenščine), na voljo je le tonski zapis v slovenščini, tj. le govorjeno. Prav tako ni podatkov⁸ o govoricah posameznih likov, zdi se celo, da svoj glas več likom posodi ista oseba. Govorijo sicer v knjižni slovenščini, vendar z malo značilnostmi govorjenih besedil. V primerjavi z ostalimi analiziranimi filmi je tu slabša celotna produkcija: tonski zapis se ne ujema z video zapisom, npr. v pravljici *Sinbad pomorščak* lik na posnetku že kašlja, zvok pa sledi šele, ko na sliki lik ne kašlja več. Podobno je s premikanjem ustnic. Zato in zaradi velike podobnosti bolj monotonih glasov včasih ni jasno, kateri lik pravzaprav govori. Ta sinhronizacija tako naslovnika ne pritegne, da bi zgodbi sledil do konca.

⁶ Primer je zanimiv tudi zaradi skladenjske zgradbe; gre za strukturni preskok, saj se s skladenjskega vidika izrečeno konča drugače, kot je bilo začeto, medtem ko se pomenska teža prenese na novo oblikovani del izrečenega.

⁷ V *Avtomobilih* omenjeni imitator posnema Mirana Alešiča.

⁸ Te podatke sem iskala tudi na spletni strani odgovornih za tonski zapis, tj. Mediafilm.

3.2.2 Skladenjske in druge značilnosti govornih sporočil

Vključevanje neknjižnih zvrsti jezika pa ni edina posebnost govornih sporočil. Razlike med govornimi in zapisanimi sporočili se kažejo tudi na skladenski ravni.⁹ V izvirniku so te razlike med govornim in podnapisanim redkeje kot v slovenščini. Večinoma so omejene na: a) kopičenja vprašalnic: [*What*],¹⁰ *what you want is ...*; in začetnikov ter diskurzivnih usmerjevalcev: [*You know*], *it takes patience and finesse*, b) vračanja: [*A*] *I don't know [I guess ...]*, redko c) spreminjanje ilokucijske moči izrečenega, npr. zapisano je: *Here, take it. Go ahead*, izrečeno pa: *You take it. Take it. Go ahead*.

Tabela 5 prikazuje nekatere skladensko odvisne razlike med podnapisanim in govornim v animiranih filmih *Divji valovi* in *Ratatouille* kot posledice kopičenja, lahko sopojavljanja členkov, rabe začetnikov oz. diskurzivnih usmerjevalcev in nedokončanih skladenskih zgradb.

Tabela 5: Razlike v skladenski zgradbi med podnapisanim in govornim

	Podnapisano	Govorjeno	Komentar
<i>Divji valovi</i>	Ne. Še eno priložnost mi daj.	Ne, ne, ne. Čakte, čakte. Sam še eno priložnost mi dajte ...	V govornem se kopičita nikalni členek <i>ne</i> (gre za sopojavljanje členka) in začetniško rabljeni velelnik glagola <i>čakati</i> . Opazimo lahko še razliko pri nanašanju na ogovorjenega, v podnapisanem je rabljen glagolskokončniški morfem za drugo osebo ednine, v govornem za množino (tikanje : vikanje). Tri pike označujejo govorcevo željo, da bi še lahko kako prepričal sogovorca, a sprevidi, da je vse zaman.
	Resničnostne šove snemamo.	Ja, mi pač snemamo dokumentarc o vas, ne.	V govornem se poleg začetnika <i>ja</i> , pojavi še pogovorni vprašalni členek <i>ne</i> . Zanimiva je raba prvoosebnega množinskega zaimka v imenovalniku in členka <i>pač</i> . Kot sopomenki, čeprav to nista, se pojavljata besedni zvezi <i>dokumentarc</i> in <i>resničnostni šov</i> .
	Ni treba, saj so lahka.	Glej, glej, glej, ni treba. Sej so lahka. Res.	V govornem izstopata sopojavljanje začetniško rabljenega velelnika gl. <i>gledati</i> in po SSKJ medmetno rabljenega <i>res</i> .

⁹ Moj izhodiščni namen je bil, da bi pokazala na razlike med podnapisanim in govornim na vseh jezikovnih ravneh. A poskus ločevanja ob zavedanju, da izbrana leksika lahko pogojuje skladenske vzorce, ni obrodil sadov, saj zgolj naštevanje razlik med zapisanim in govornim v leksiki, npr. *sladkor* : *cuker*, ali ugotavljanje slovnične pravilnosti oz. nepravilnosti, npr. *!...! kaj bom bil*, ne daje celotne podobe.

¹⁰ V ogletem oklepaju je dodano tisto govorno, ki je drugačno od podnapisanega.

	Naphan sem s tabletami proti migreni.	A veste, da sn čist nabasan s tabletam proti migreni.	V govornem govoreči z glagolom <i>vedeti</i> v vlogi napovedovalnega začetnika kot jedra glavnega stavka in s prenosom pomenske teže na predmetni odvisnik skuša vzbuditi zanimanje pri sogovorniku. Ekspresivnost je v obeh prevodih dosežena na različne načine: pri govornem s prislovom <i>čist(o)</i> za izražanje odsotnosti kakršne koli omejitve in po SSKJ s kvalifikatorjem pog. označenim glagolom <i>nabasati se</i> v pomenu 'zelo se najesti'; v podnapisanem pa z vedno redkeje rabljenim glagolom <i>naphati</i> .
	Škoda, da nisi prišel včeraj. Super valove smo imeli.	Veste ... Ej, škoda, da vas ni blo včeri, super valove smo mel.	Tudi v tem primeru se kot začetnik pojavlja glagol <i>vedeti</i> . Govoreči začeto strukturo opusti in z novim začetnikom, tj. medmetom <i>ej</i> , začne nov izrek, v katerem lahko za razliko od podnapisanega opazimo rabi drugoosebnega množinskega zaimka <i>vas</i> in ustreznega glagolskokončniškega morfema (vikanje).
<i>Ratatouille</i>	Vem, da bi moral sovražiti ljudi, vendar so nekaj posebnega.	Mmm, vem, da bi moral ljudi sovražiti, ampak, ampak, ampak nekej je na njih ...	S kopičenjem protivnega veznika <i>ampak</i> govoreči nakazuje svojo stisko.
	Pariz? Ves ta čas sem bil pod Parizom? Vau. Lep je.	Pariz? Ves ta cajt sem se skrill pod Pariz? Uau. Pa sej to je ... to je čudovito.	V govornem z vračanjem oz. kopičenjem <i>to je ... to je</i> govorec jasneje in močneje kaže na svoja čustva ob ugotovitvi, kje je. To morda potrjujejo tudi napake na oblikoslovni in leksemski ravni.

Kot tipična skladijska značilnost govornih sporočil se pojavljajo vrivki, npr. *Inn, znaš še kaj – mislim – poleg srfanja? (Divji valovi)*, ter paralelizem, npr. *Nočem ga na svojem sodišču in nočem ga v mestu. (Avtomobil)*. Slednji večinoma v funkciji stopnjevanja učinka izrečenega.

Povedne okrajšave so pogostejše v govornem kot podnapisanem, tako npr. športni komentator v *Divjih valovih* pravi: *Sekunda molka.*, podnapisano pa je: *Posvetimo jim trenutek tišine.*

Tvorčeva namera je v podnapisanem in govornem ekvivalentno izražena. Izreka, ki se pojavljata kot slovenska prevoda istega angleškega izreka, sta medsebojno zamenljiva (tabela 6), pri čemer se zdi, da so v govornem rabljeni izreki s prvini, značilnejšimi za neknjižne zvrsti jezika.

Tabela 6: Pomenska ekvivalentnost, dosežena z različnimi skladenjskimi strukturami

Film/odlomek v izvorniku	Podnapisano	Govorjeno
Divji valovi		
[What] what you want is something in between. Trust me. I'm the expert here, okay?	Torej bi rad nekaj vmes. Zaupaj mi. Strokovnjak sem.	Ti bi ..., ti bi rad nekaj vmes. Verjem mi. Jaz sem strokovnjak. Okej?
	Sedemnajst jih imam.	Star sem sedemnajst let. ¹¹
	Pravega si vprašal.	Jes sem ta prau naslov, mate srečo.
Ratatouille		
	Prvič, nismo tatovi!	Prva stvar, mi NEA krademo!
Remy, you are better than that. You are a cook. A cook makes. A thief takes. You are not a thief.	Remy, to nisi ti. Kuhar si. Kuhar ustvarja, tat pa jemlje. Nisi tat.	Remy, globoko si padel. Ti si kuhar. Kuhar cvre, tat požre. Ti pa nisi tat. ¹²
Avtomobili		
	Kupite antene!	Super antenske žogce prodamo! ¹³
No, no, no! That won't be necessary. Hey, hey, big fella! Yeah, you in the red! I could use a little hose down. Help me wash this off. Where is his goin'now?	Ne! Res ni treba. Ej, velikan! Ti v rdečem! Cev bi mi prav prišla, da bi tole malo opral. Kam pa gre?	Ne, ne, ne! To-le ni povsem nujno. Hej, hej, veliki (nagovori Rdečka)! Ja, ja, ti v rdečem. Cev bi si sposodo, da bi tole malo pral. Kam pa je šou zdaj (nagovori Dajza)?
My lucky sticker's all dirty.	Moja srečna nalepka je umazana.	Na srečni nalepki mam flek.
Nah, I'm just kiddin'. She just likes me for my body.	Hecam se. Samo moja karoserija ji je všeč.	Hec. Pada na moja karoserija.

Razlike med podnapisanim in govorjenim so lahko v: a) besednem redu, npr. *Življenje si mu rešila. oz. Rešila si ga iz vode pa to ...* (Divji valovi), *Emile je bil edini, ki je vedel za to. oz. Edini, ki je za to vedel, je bil Emile.* (Ratatouille), b) pogostosti medmetov: *Stari, to je porazno! oz. Ej! Ej, stari, to ni več res!* (Avtomobili) in c) pogostosti ekspresivnih izrazov, ki jih je v govorjenem več kot v podnapisanem (tabela 7).

¹¹ Gl. *imeti* je tu rabljen s pomenskim poudarkom na pripisovanju lastnosti, stanja ipd. komu/čemu, in sicer je zapolnitev svojilnosti neposredno povezana z nosilcem lastnosti, stanja v vlogi osebk, gre za primer posebnega tipa, ki izraža prostorske, časovne in težnostne lastnosti koga/česa (Vidović Muha 2000: 260). Iz povedkovega določila dobimo pri pretvori zloženko *je sedemnajstletni*, torej je to primer časovne razsežnosti s sopomenko *biti star*.

¹² V izvorniku in govorjenem se izreka *A cook makes. A thief takes oz. Kuhar cvre, tat požre* rimata.

¹³ Vprašamo se lahko, ali je večja stopnja vljudnosti izkazana v podnapisanem ali govorjenem. Ker velelnost zmanjša vljudnost (*kupite*), je vljudnejša govorjena oblika, saj je upoštevana maksima radodarnosti: 'zvečaj škodo 'jaza' in zmanjšaj škodo 'drugega'.

Tabela 7: Ekspresivnost v govornem je izrazitejša kot v podnapisanem

Angleško	Podnapisano	Govorjeno
O man, o man	Noro, noro.	O mater, o mater.
He's lost another tyre! King and Chick are coming up fast!	Izgubil je še eno! Kralj in Živec se približujeta!	Še eno mu je frgalo! Kralj pa Živec pa ga žgeta proti njemu!
Boy, we ain't as dumb as you thnik we are.	Nismo tako trapasti, kot misliš.	Poba, smo manj butasti, kot si misliš.

Določena stopnja ekspresivnosti je dosežena tudi z rabo frazemov (tabela 8).

Tabela 8: Frazemi v animiranem filmu *Avtomobili*.

Lik	Angleško	Podnapisano	Govorjeno	Komentar
Dare	He's got it in the bag. Call in the dogs and put out the fire! We're gonna crown us a new champion!	Zmago ima v prtljažniku. Končajmo lov na novega prvaka! Okronali bomo novega prvaka!	Jaz mislim, da je že zmago. Tekme je fertik. Mi imamo pa novega šampijona!	Frazem: <i>imeti zmago v žepu</i> ; aktualizacija imeti zmago v prtljažniku.
Šerif	Boy, you're in a heap of trouble.	Poba, čez streho si v težavah.	Poba, do strehe si v godli.	Frazem: <i>čez glavo v težavah vs. do glave v težavah/godlji</i> ; aktualizacija do strehe / čez streho biti v težavah/godlji
Dajz	I'd give my left two nuts for somethin' like that.	Levo premo bi dal za to.	Jest bi dal vse, da bi tole le počel.	Frazem <i>ledvico dati za ...</i> je aktualiziran v <i>levo premo dati za ...</i>

3.2.3 Besedilno, kulturno, družbeno in drugače pogojene razlike

Razlike med podnapisanim in govornim so lahko pogojene z značilnostmi slovenskega prostora in časa. Tu mislim najprej primere besedilnega in okoliščinskega namigovanja (glej tudi zgoraj), pri katerih se morda upravičeno postavlja vprašanje, komu so animirani filmi namenjeni.¹⁴ Kot primere besedilnega in tudi nebesedilnega, okoliščinskega namigovanja razumem (tabela 9): a) vključevanje znanih slovenskih (ljudskih) besedil ali po tradiciji Slovencem znanih besedil¹⁵ in b) znanih izjav, namenjenih slovenski publikli, c) namigovanje na slovenska zemljepisna lastna imena, npr. naselbinska in imena jezer,

¹⁴ Učinek medbesedilnosti v smislu namigovanja na znana besedila ali dejstva je odvisen od naslovnikovega vedenja. Tako je besedilno namigovanje v risanim filmu *Avtomobili* lahko ohranjeno le v podnapisanem, govornem pa ne. Npr. *Float like a Cadillac, sting like a Beemer* je primer namigovanja na izjavo boksa Joeja Lewisa: *Float like a butterfly, sting like a bee*, ohranjenega tudi v podnapisanem: *Letim kot kadilak, pičim kot bembfelj* (BMW), a ne v govornem: *Drsim kot peresce, pičim kot raketa*.

¹⁵ V mislih imam znano pesem *To mi radi* skupine Crvena Jabuka. *To mi deli* bi lahko razumeli kot prevod refrena te pesmi *To mi radi, to mi radi, jer ti možeš da mi radiš sve /.../*.

č) oblikovanje primerjav v smislu lokalnih, slovenskih navad, kot je značilna malica po darovanju krvi.

Tabela 9: Besedilno in okoliščinsko namigovanje

Film	Angl.	Podnaslovljeno	Govorjeno
<i>Ratatouille</i>	First. I'm a rat. Which means life is hard.		Prvič, sem podgana. In če si podgana, življenje ni cvetoče polje.
<i>Avtomobili</i>	<i>Uno</i> for the money, <i>due</i> for the show, <i>tre</i> to get ready, and <i>quattro</i> to ... I can't believe it. Go!	Pripravljena, pozor ... <i>Uno</i> za biznis, <i>due</i> za zabavo, <i>tre</i> za kravo in <i>quattro</i> za ... To je noro. Gremo!	Pripravljena, pozor. <i>Uno</i> za kelnarco, <i>duo</i> za kuharico, <i>tre</i> pa za ljubico in <i>quattro</i> za ... To je noro! Gremo! Gooo hoohoho!
	I can't imagine a better day.	Lepšega dne si ne bi mogel predstavljati.	<i>To mi deli, skoz mi deli.</i>
<i>Divji valovi</i>	You should know this. Tank loves you.	Povedati vama moram, da vaju ima Tank zelo rad.	Ej, a vesta, neki morta vedet. <i>Tank ma vas rad.</i>
	And it's Maverick with this new-school move. We'll call it the Maverick.	Ostal je Maverick z novo figuro, ki ji bomo rekli kar »maverick«.	In Maverick skoči, kot da bi bil v <i>Planici</i> .
		Z jezera Michigan. Tam deskam. Edini v mestu sem to počel. ¹⁶	Model, jes sem s <i>Koseškega barja</i> . Jas tam srfam. Jes sem edini, ki to tam dela.
<i>Avtomobili</i>		Moj odvetnik je nekje na Tahitiju.	Moj odvetnik je nekje v <i>Portorožu</i> .
	There's crowd of nearly 200,000 cars here at Los Angeles International Speedway. Tickets to this race are hotter than a black leather seat on a hot summer day!	Množica skoraj 200.000 avtov se je zbrala ob mednarodni dirkalni stezi Los Angelesa. Vstopnice so bolj vroče kot črno usnje pri 40 stopinjah.	Bob, danes se je na losangelesko dirkališče pripelajo skoro dvesto taužen avtov. Karte za toto dirko pa si <i>ludi bol želijo ko kranjske po krvodajalski akciji</i> .

Kot primer namigovanja lahko razumemo tudi vključevanje znanih športnikov in športnih komentatorjev k sinhronizaciji filma. Tako v risanem filmu *Divji valovi* sodelujeta Igor E. Bergant in Dejan Košir. V vlogi snemalca dokumentarnega filma o Codyju pa nastopi Marko Potrč. Zanimivo je, da podnapisano sledi angleškemu izvirniku, saj lahko beremo *Z nami je Sal Masekela v svetovni prestolnici deskanja, na otoku Pen Gu. in Kelly in Rob nam bosta povedala, kakšni izzivi čakajo deskarje.*; na teh mestih pa lahko slišimo: *Z vami sem Igor E. Bergant v svetovni prestolnici deskanja na otoku Pen Gu. oz. Z nami sta Kelly in Rok. Hej Dejan, kakšni izzivi čakajo naše deskarje. V zadnjem primeru lahko opazimo neskladje, saj komentator pozdravlja Kellyja in Roka, nato pa se obrne k Dejanu, ki ga prej sploh ne omeni.*

¹⁶ V podnapisanem je glagol v pretekliku, v govorjenem pa v sedanjiku.

Razlike med podnapisanim in govorjenim so lahko posledica umeščanja dela filmskih dogajanj v slovenski prostor in s tem težnje po približevanju slovenskim naslovnikom, pri tem lahko gre tudi za ironiziranje aktualnih družbeno-političnih dogajanj, npr. v filmu *Divji valovi* lahko v izvirniku in podnapisih beremo: /.../ *here on Pen gu Island*. oz. /.../ *iz zaliva Pen gu*, to je sinhronizirano kot /.../ *iz penguanskega zaliva*, nekateri mu rečejo tudi *srfarska vala*.

Posledice razlik med podnapisanim in govorjenim so razlike v besedilnih nizih in nesovezno besedilo. Za ponazoritev razlik v besedilnih nizih navajam primer iz risanega filma *Divji valovi*. Tu v podnapisanem najdemo k nanašalnici *kit* sonanašalnici: *ta debeluh sesalski* in *Moby Dick*, v govorjenem pa *ta kepa špeha* in prav tako *Moby Dick*. V vseh primerih gre za parafrazo. Kot nesovezni del besedila lahko analiziramo primer neustrezne, nepričakovane reakcije na že izrečeno, ko se Lani z besedami *Res si me*. odzove na Codyjevo repliko *Premagal sem te*. (podnapisano) oz. *Zmagal sem*. (govorjeno).

Razlike med podnapisanim in govorjenim so posledice hotenega kršenja jezikovne norme kot značilnost ekscesnega sociolekta, npr. *Blo bo brutalno*. (*Divji valovi*), kot zavestno sledenje ustaljenega načina govorjenja ne glede na jezikovno normo, npr. *A mi lahko, lepo prosim, kdo razloži zakaj se gre?* (*Avtomobili*).

4 Sklep

Uspešnost sinhroniziranja izbranih animiranih filmov je odvisna od uspešnosti postavljanja tujejezičnega filma, tj. komunikacijskega stika, namenjenega neslovenskim naslovnikom, v slovenski prostor in slovenščino tako, da je film blizu slovenskim naslovnikom. Posledica tega »prilagajanja« besedilnega tipa in deloma tudi okoliščinskega tipa informacij – spremenijo se okoliščinske informacije, vezane na naslovnika – so razlike med izvirnikom, podnapisanim, ki praviloma bolj sledi izvirniku in upošteva slovensko jezikovno normo in predpis, ter govorjenim. Slednje se približuje načinu govorjenja »doma« oz. tvorjenju ožjeinteresnih dvogovorov, torej vključuje tako obrobne kot tudi ekscesne sociolekte, upošteva skladienske značilnosti govorjenih besedil. Večja ekspresivnost govorjenega ni posledica le že omenjenega, ampak tudi številnih aktualizacij frazemov, besedilnega in okoliščinskega namigovanja, znanega pretežno slovenskim naslovnikom.

Zbrano gradivo tako na eni strani kaže premišljenost in skrbnost pri izbiri slovenskih glasov ter pri posnemanju ožjeinteresnega komunikacijskega stika, na drugi strani pa se kot izraziti pomanjkljivosti kažeta neuskklajenost zvoka in slike ter enoličnost slovenskega glasu, ki lahko v istem animiranem filmu govori več likov.

LITERATURA

Tomo KOROŠEC, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Irena KOVAČIČ, 1992: *Jezikovni pogled na podnaslovno prevajanje televizijskih oddaj*. Doktorska disertacija. Ljubljana.

—, 1999: Podnaslovni prevod kot del polisemiotičnega besedila. *Uporabno jezikoslovje*. 7/8, 100–111.

Mira KRAJNC IVIČ, 2005: *Besedilne značilnosti javne govornje besede*. Maribor: Zora 35.

—, 2008: *Zasebni dvogovori*. Doktorska disertacija. Ljubljana.

Peter von POLENZ, 1988: *Deutsche Satzsemantik*. Grundbegriffe des Zwischen-den-Zeilen-Lesens. Druga, pregledana izdaja. Berlin, NewYork.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. *Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

A LINGUISTIC APPROACH TO THE SUCCESS OF SYNCHRONIZATION IN ANIMATED FILMS

As a linguist, I try to comprehend the success of synchronization in animated films from the perspective of pragmatics and interactional sociolinguistics: the speaker/writer, director of an animated film, as with writers and illustrators of picture books, is trying to communicate through characters, which in the originals often have voices provided by famous actors and actresses. By establishing a particular relation between two types of information – the linguistic and the contextual, which is considered a typical characteristic of spoken communication, an imaginative, and believable story is presented that is suitable for children. With such a story, he/she is trying to affect the recipients, the children, and the wider audience, so that they enjoy themselves and relax, or so that they find the moral of the story as motivation for solving their own problems. One could say that the function of animated films is poetic, and that's why it can be seen as partly comparable with the function of children's literature. For instance, the story of Peter Klepec, from F. Bevk, tells of a little child who gets supernatural powers to defeat the villains and to help those in need.

With synchronization, the contextual type of information remains unchanged, but the linguistic or textual type changes because the language code must change: instead of English, the Slovene language is used. The success of synchronization depends not only on the quality of translation from one language to another, but also on the quality of the interpreters, the Slovene actors, or speakers of the textual information.

For the purposes of analysis, I chose some recently produced foreign language animated movies, mostly in English: *Cars* (2006), *Ratatouille* (2007), *Surf's Up* (2007), *Teenage Mutant Ninja Turtles* (2007) and a compilation of the world's most beautiful tales: *Mythological Heroes of Fairy Tales*.

The material is divided into two groups, which show, on the one hand, the thoughtfulness and care taken in choosing Slovene voices and in imitating ordinary communication or

approximating ordinary communication tailored to the individual interests of particular participants in both: two-way and one-way discourse. This also includes marginal and excessive sociolects. On the other hand, the collected material shows at least two imperfections: the lack of synchronization between sound and picture, and the vocal monotony of the Slovene actor, an effect which is even more pronounced if such an actor reads the part of more than one character.
